

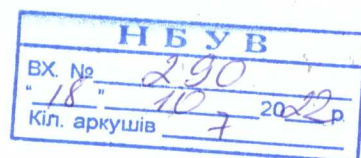
ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну кваліфікаційну наукову працю

Лаби Оксани Василівни «Розвиток електронного діловодства в Україні: 1991-2020 роки», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство

Бурхливий розвиток інформаційних технологій останніх десятиліть веде до їх невинного проникнення в усі, без винятку, сфери суспільного життя й упроваджує тотальну цифровізацію усіх суспільних процесів. Не залишилась осторонь інформатизації в Україні й діловодство. Постійне зростання обсягів управлінської інформації в організаціях, складність та швидка оновлюваність цієї інформації, невинне збільшення обсягів документообігу, необхідність швидкого й оперативного опрацювання й передавання документної інформації приводить до впровадження інформаційних технологій у діловодство та дало поштовх до виокремлення електронного діловодства у структурі традиційного. Постало наукове завдання з'ясувати сутність електронного діловодства як науково-практичного напрямку електронного документознавства та визначити періодизація його розвитку в Україні у 1991 – 2020 роках й окреслити перспективи його подальшого поступу. Саме це зумовило тему дисертаційного дослідження, яке є актуальним не тільки в теоретичному, а й у науково-практичному аспекті. Обрана тема в документознавстві не була предметом поглибленого вивчення.

Дисертантка з самого початку демонструє достатню фахову зрілість, чітко обґрунтувавши актуальність теми дослідження, визначивши його об'єкт і предмет, мету та завдання, хронологічні межі, методологічну основу та інші обов'язкові складові атрибути дисертації. Для реалізації окреслених завдань вдало обрано структуру роботи, виокремлено ключові проблеми й основні напрями дослідження.

Мета дослідження, об'єкт, його предмет сформульовані цілком коректно. Об'єктом дослідження є електронне діловодство. Предметом дослідження дисертантка логічно обирає – сутність електронного діловодства як науково-практичного напрямку електронного документознавства, періодизація його розвитку в Україні у 1991 – 2020 роках.

Наукова новизна отриманих результатів. Уперше:

- досліджено сутність електронного діловодства як науково-практичного напрямку електронного документознавства та місце електронного діловодства в структурі традиційного діловодства;
- обґрунтовано доцільність впровадження терміна «електронне діловодство» у терміносистему діловодної сфери України та запропоновано визначення цього терміна, проаналізовано взаємозв'язок означеного поняття з іншими суміжними термінами;
- визначено типи документів в електронній формі, що нині створюють в діяльності організацій;
- запропоновано періодизацію розвитку електронного діловодства в Україні;
- здійснено порівняльний аналіз традиційного та електронного діловодства, проаналізовано результати впровадження електронного діловодства в діяльність юридичних осіб України різних форм власності;
- визначено основні перспективні напрями розвитку електронного діловодства в Україні.

Здобувачкою ступеня сформульовано визначення поняття «електронне діловодство». Його зміст такий: це сукупність автоматизованих процесів, що забезпечують документування управлінської інформації в електронній формі та організування роботи зі службовими документами за допомогою інформаційних автоматизованих систем. Ми цілком погоджуємось з таким визначенням, а також з твердженням О. В. Лаби про доцільність його впровадження у терміносистему

документознавства, зокрема електронного. Наскільки нам відомо, це визначення було внесено до проєкту другої редакції Державного стандарту України 2732 «Діловодство та архівна справа. Терміни та визначення понять».

Заслуговує на увагу обґрунтування авторки електронного діловодства як науково-практичного напрямку електронного документознавства. Об'єктом дослідження електронного діловодства визначено службові документи з електронним носієм інформації, до яких належать власне електронні документи зі складом обов'язкових реквізитів, документи в електронній формі, які мають електронний носій інформації, однак, не підписані електронним цифровим підписом, а також електронні інформаційні ресурси. Предмет дослідження електронного діловодства сформульовано автором як практичні аспекти документування управлінської інформації в електронній формі та організування роботи зі службовими документами з електронним носієм інформації у їхньому динамічному стані. Визначення місця електронного діловодства у структурі сучасного діловодства здійснено у контексті його міждисциплінарної природи, що полягає в тому, що розвиток електронного діловодства відбувається на перетині вимог діловодів, архівістів, юристів, ІТ-фахівців та управлінців.

Дисертанткою з'ясовано, що нині діловодство, як традиційне, так і електронне, невід'ємне від інформаційних технологій. У той же час, електронне діловодство є частиною діловодства організації, тому моделлю діловодства сьогодення визначено гібридне діловодство, де інформаційні технології використовують для створення всіх документів, як електронних, так і паперових. З іншого боку, таке гібридне діловодство є вдалим поєднанням електронного й традиційного діловодства у контексті збереження кращих діловодних традицій, напрацьованих багаторічним досвідом, а також щодо гарантування збереження документів протягом необхідного часу відповідно до нормативно-правових актів.

Безперечною заслугою здобувачки ступеня є визначення п'яти основних періодів розвитку електронного діловодства та обґрунтування характерних рис

кожного періоду. Хоча у нас є деякі міркування щодо назви одного з періодів, про що ми скажемо у пропозиціях до дисертації. Позитивно слід оцінити визначення типів документів в електронній формі, що нині створюють в діяльності організацій: документ-файл, документ-сукупність файлів, документ-електронний інформаційний ресурс, сукупність документів-файлів, сукупність документів-електронних інформаційних ресурсів.

Особливо цікавими є результати аналізу опитувань щодо впровадження електронного діловодства в організаціях України. Вони, зокрема, засвідчили відсутність комплексного підходу до впровадження електронного діловодства й, зокрема, документообігу, що характеризує низький відсоток установ, які використовують електронний підпис. Тобто вони не створюють електронні документи, а в їхній діяльності використовують, в основному, документи в електронній формі без застосування електронного підпису. Також авторка констатує стихійне впровадження в організаціях, що функціонують за державний кошт, систем автоматизації діловодства та систем електронного документообігу й відсутність єдиного підходу до цієї проблеми на державному рівні. На нашу думку, це уповільнює інтеграцію України у світовий інформаційно-комунікаційний простір, та, зокрема, процеси євроінтеграції в нашої країні.

Мають значну наукову цінність сформульовані дисертанткою перспективні напрями розвитку електронного діловодства в Україні. Найзначущішими з них, на нашу думку, є: визначення переліку обов'язкових реквізитів та правил їхнього оформлення не лише для електронних управлінських, а й інших класів електронних документів; розроблення українських інформаційних автоматизованих систем керування документаційними процесами, що відповідатимуть вимогам українського законодавства та іншої чинної нормативно-правової бази; застосування «архівного електронного підпису», що забезпечить підтвердження юридичної сили, справжності електронного документа під час його постійного зберігання.

У цілому, опонент дійшов висновку, що дисертаційна робота виконана О. В. Лабою самостійно, на належному теоретичному і науково-методичному рівні. Декларовані наукові завдання дисертантка виконала. Сформульовані нею наукові положення, а також висновки в цілому відзначаються новизною, достовірністю й обґрунтованістю. Всі результати дослідження логічно підсумовують завдання дослідження, належать автору дисертації одноосібно.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 34 наукових публікаціях, із них: 12 статей – у фахових виданнях, 22 – матеріали конференцій.

Автореферат дисертації оформлений відповідно до вимог МОН України, відображає основні положення дисертації та відповідає необхідним вимогам до досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Ознайомлення з авторефератом і відповідними публікаціями переконує, що об'єкт і предмет дослідження відповідні спеціальності 27.00.02 – документознавство, архівознавство.

Водночас до тексту дисертації є деякі зауваження та пропозиції. Серед них наведемо такі:

1. Дисертантка визначає такі типи документів в електронній формі, що нині створюють в діяльності організацій (С. 4): документ-файл, документ-сукупність файлів, документ-електронний інформаційний ресурс, сукупність документів-файлів, сукупність документів-електронних інформаційних ресурсів. Наше розуміння електронного інформаційного ресурсу – це певна множина електронних записів, де окремий запис, у переважній їх більшості, можна розглядати як самостійний документ. Приклади документа-електронного інформаційного ресурсу, наведеного на С. 147-148 нас цілком задовольняють. А от «сукупність документів-електронний інформаційний ресурс» (С. 148), коли базу даних використовують для зберігання множини документів, об'єднаних за якоюсь ознакою, є не зовсім зрозумілою як визначення окремого документа.

2. На нашу думку, назва четвертого періоду розвитку електронного діловодства – «Автоматизоване (безпаперове) діловодство із можливістю використання паперових носіїв» – не є вдалою (С. 116). Оскільки таку назву можна застосувати і до двох попередніх періодів. Назвати можна було б, наприклад, «Впровадження інформаційних автоматизованих систем, призначених для комплексної автоматизації управлінських процесів».

3. Розглядаючи вимоги до форматів даних електронного документообігу (С. 171-175) як підготовки електронного документа для надсилання його до іншої установи та як вихідних або приймання-передавання на постійне зберігання до архівної установи (С. 35-36), бажано було б щоб дисертантка хоча б побіжно зупинилася на проблемі розроблення матеріалів носіїв службових документів з електронним носієм постійного та тривалого (понад 10 років) зберігання.

4. З'ясовуючи склад об'єкта електронного діловодства дисертантка надає «спілкування зі службових питань в чатах та соціальних мережах» (С. 95). Цікаво, а як представляє таке спілкування як документ серед зрозумілих видів документів (власне електронні документи, документи в електронній формі, які мають електронний носій інформації, однак, не підписані електронним цифровим підписом, як до прикладу, цифрові копії паперових документів, службове листування електронною поштою, електронні інформаційні ресурси, які можуть існувати у формі веб-сайтів та баз даних)? Авторка дисертації представляє в графічній формі об'єкт електронного діловодства (С. 96), де серед документів в електронній формі наявні документи в електронній формі не службові. Але Оксана Василівна в тексті роботи не дає приклади таких документів.

Названі нами недоліки та побажання носять здебільшого не принциповий, а частковий характер. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Офіційний опонент має підстави для висновку про те, що розглянута дисертація є оригінальною, завершеною науковою роботою. Поставлену мету та завдання можна вважати виконаними. Дисертація Оксани Василівни Лаби

«Розвиток електронного діловодства в Україні: 1991-2020 роки» подана на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство відповідна вимогам чинного «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами).

Таким чином, дисертантка Оксана Василівна Лаба цілком заслуговує на отримання наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство.

Опонент

доктор історичних наук, професор

—
С. Г. Кулешов